

# De fysiologie van het waarnemen: het portretteren

Jacob Voorthuis

---

Het brein is een historisch instrument. Dat wil zeggen dat het in de tijd is geëvolueerd. Met de ontwikkeling van het brein gaat het net zoals de ontwikkeling van een gebouw. Het wordt geleverd, het wordt ingericht, er wordt aangebouwd, andere zaken worden weer afgebroken er wordt vernieuwd, het wordt opnieuw ingericht. En langzaam zakt de hele boel in elkaar, terwijl de informatie om het brein te maken bewaard blijft. Het is op tijd gebackupped in een kind.

Perceptie is niet alleen de informatie die door de zintuigen naar binnen komt maar vooral ook de manier waarop die informatie wordt gedeeld met de verschillende onderdelen van het brein en wat die verschillende onderdelen er mee doen, en hoe ze wel of niet hun conclusies met elkaar delen.

Immanuel Kant wordt wel gezien als de grondlegger van de psychologie omdat hij, in zijn zogenaamde copernicaanse revolutie stelde dat de realiteit die wij om ons heen ervaren op zichzelf niet te kennen is. Onze omgeving is alleen te begrijpen via het lichaam met zijn brein. Ruimte en tijd, zijn, volgens Kant, dan ook vooral en in de eerste plaats categorieën van ons denken: wij vinden het zinvol de perceptie van onze omgeving in termen van ruimtelijkheid en tijd te organiseren. D.w.z. in sequenties van ons zelf uit beredeneerd. Ruimte en tijd zijn eigenlijk dus met name vaardigheden of vermogens van het verstand. Tja als je het zo zegt is er weinig tegen in te brengen.

Perceptie lijkt slordig, maar omdat het brein in het menselijk lichaam zo ongeveer het meest opwindende instrument is dat de evolutie heeft voortgebracht, is het woordje slordig wellicht niet op zijn plaats. Het is in ieder geval een complexe activiteit. Ook bijzonder is wellicht het gegeven dat al onze zintuigen eigenlijk vervouwingen en specialisaties zijn van de huid. Smaak en geur zijn korte afstandszintuigen en werken op een sleutel-in-het-slot beginsel. Er zijn smaken die niet overkomen zonder de werking van de neus. Het gehoor is een zintuig dat een groter bereik heeft en het oog is zo boeiend dat zelfs Darwin twijfels had of daar niet toch een God voor nodig is geweest. Het oog heeft een soort schietschijf geometrie. De kern kan zaken in beeld brengen, en daarop kan het oog zich concentreren. Het woordje concentreren zegt het al: het centreert het beeld. Nu is het altijd zo geweest dat men de periferie van het zicht daardoor als bijzaak beschouwd heeft. Maar niets is minder waar. Terwijl het oog zich concentreert, houdt het nooit op gevoelig te zijn, in samenspel met het gehoor en de haartjes op je huid die de minst geringste veranderingen in lucht, of je huid die de minst geringste veranderingen in temperatuur en textuur aanvoelen, voor de wereld om ons heen. Een kleine beweging in de periferie is voldoende om het oog zich te laten hercentreren. Dus de periferie en de kern spelen samen een belangrijke rol. De één kondigt aan en de ander zoekt uit. En natuurlijk is het menselijke lichaam, met haar bewegingssymmetrie waarin elk ledemaat precies zijn plaats en positie in de kinesfeer aangeeft bij de informatiecentra in het brein alsof het een GPS systeem betreft. Uit de mogelijke richtingen van de zintuigen en de mogelijke bewegingen van het lichaam ontstaat een morfologie. Dat wil zeggen een relatie tussen vorm en gedrag. Kleine ruimtes, bijvoorbeeld kunnen claustrofobie geven. De zintuigen doen het lichaam zijn beperkte bewegingsvrijheid voelen zich beperkt en het brein slaat op hol in angst. Diezelfde kleine ruimte als box in een theater heeft een geheel ander gevoel. Symmetrie is lekker makkelijk. Het brein hoeft telkens maar de helft te lezen. Ruimtes met makkelijk te herleiden verhoudingen geven rust, want ze zijn snel begrepen. Het ruimtelijk referentiekader dat we gedurende ons dagelijks leven opbouwen, d.w.z. de gevoelens en verwachtingen die we bij een bepaalde ruimte hebben, is deels het product van een culturele erfenis en deels de verwerking van onze eigen ervaringen. Zo ontstaat er als snel een patroon van verwachtingen bij de ontcijfering van een ruimte bij binnenkomst. Die kan je oefenen. Daar ligt architectuur voor het oprapen. Ruimtes suggereren gebruik, suggereren sfeer. Deze maken de wereld van de ontwerper zo complex. Er zijn zo veel combinatieve mogelijkheden. Maar omdat iedereen zijn eigen referentiekader naar een ruimte brengt en hem daarmee leest en interpreteert, is de morfologie alles behalve een exacte wetenschap. En dat is een groot geluk.

Wat nu vooral interessant is, is de vraag wat er gebeurt met de informatie die binnenkomt via de zintuigen. Smaak en geur zijn dicht aan elkaar gerelateerd

